

specielt for historie savnes vel endnu på dansk, men den af Socialforskningsinstituttet i 1965 udgivne studie, *Samfundsvidenskabelige forskningsinstitutioner i Danmark*, bringer dog en del af dette stof. På det internationale område er den engelske årbog *The World of Learning* trods svagheder i lokalredaktionerne den lettest tilgængelige orientering.

Biblioteksforholdene er, som nævnt, blandt de emner, man belyser i den britiske guide for 1 nord-irsk, 2 fri-irske, 4 walisiske, 4 skotske og 24 engelske universiteter samt 13 institutioner under University of London. Mange af de nye universiteter råder over interessante særsamlinger, ofte opbygget på lokale biblioteker og arkiver af en ærværdig ælde. Det må beklages, at salg af bøger i nyeste tid har berøvet kommende danske universiteter en tilsvarende tilknytning til vore gamle stiftsbyers lærde fortid.

JØRGEN TVEVAD

TIDSSKRIFTER

Arkiv. Tidsskrift for arkivforskning. Udgivet af Rigsarkivet. 1. bind nr. 1 og 2. København 1966. 2 × 64 s. Abonnementspris 16 kr. (2 hæfter årlig), enkelt-hæfter 10 kr.

I april 1966 udsendte rigsarkivet på initiativ af en række yngre arkivarer første hæfte af dette nye tidsskrift for arkivforskning og genoptog herved traditionen fra Sechers Meddelelser fra det danske Rigsarkiv, udg. 1906–18, hvori der bragtes »Afhandlinger og Meddelelser om arkivteoretiske, arkivtekniske, arkivhistoriske, kronologiske, palæografiske, diplomatiske og lignende Spørgsmål, som vanskelig kunne finde Plads i vore almindelige historiske Tidsskrifter« (cit. fra V. A. Sechers præsentationsprogram, trykt på bagsiden af omslaget til Meddelelser I, 1–2, 1906). Efter 1918 er traditionen kun lejlighedsvis fulgt op ved udgivelsen af enkelte festskrifter (Afhandlinger tilegnede rigsarkivar, dr. phil. Axel Linvald, Kbhvn. 1956; Afhandlinger om arkiver. Ved rigsarkivets 75-års jubilæum 1964). I oktober fremkom hæfte 2. Det nye tidsskrift, der redigeres af arkivar Frank Jørgensen under medvirken af arkivarerne Niels Petersen og Knud Prange, henvender sig ikke blot til faghistorikerne, men til alle forskere, der udnytter arkivalsk materiale i deres videnskabelige arbejde som f. eks. jurister, statistikere, økonomer og sociologer, og vil forhåbentlig efter hensigten bidrage til at øge kontakten imellem arkiverne og forskningen.

Størst interesse samler sig uden tvivl om den første artikel, hvori rigsarkivar, dr. phil. Johan Hvidtfeldt drøfter det meget centrale kassationsproblem. (Rigsarkivaren har tidligere behandlet problemet i en afhandling *Arkivvæsen og administration*, *Arkivvetenskapliga studier* 3, Lund 1961, s. 68–82. Det var tillige hovedemne på den nordiske arkivkongres i Bergen 1964, jfr. referaterne i *Nordisk Arkivnyt* 1964, nr. 3). Heri redegør rigsarkivaren bl. a. for problemets løsning i andre lande, men tager afstand fra tanken om i Danmark at adoptere det engelske og norske kassationssystem, der i princippet hviler på et udbygget samarbejde mellem administration og arkivvæsen (jfr. nedenfor). I stedet motiveres den løsning, han som arkivchef har sat i værk. Den går ud på,

at en samlet kassationsplan for et embede, et kontor eller en gruppe arkivalier forbindes med udarbejdelsen af en journalplan, der fordeler aktmaterialet i saglige grupper. For hver enkelt gruppe må det derpå afgøres, hvorvidt den skal overgå til en stamafdeling (d.v.s. bevares for forskningen) eller kasseres efter et nærmere angivet åremål. Udarbejdelsen af akt- og kassationsplanerne er koncentreret i rigsarkivet og varetages af arkivarer i en specielt oprettet afdeling, direkte underlagt rigsarkivaren. Kun i særlige kassationstilfælde mener rigsarkivaren, at der kan være grund til at støtte sig til specialister inden for det pågældende sagområde, og han anser det for uhensigtsmæssigt at oprette et permanent, sagkyndigt råd til at træffe kassationsafgørelserne. Således skal udvælgelsen af fremtidens historiske forskningsmateriale efter rigsarkivarens mening hvile på arkivvæsenet alene, et program, der formentlig vil provokere til debat. Ét indlæg fra forvaltningskyndig side (universitetslektor Asger Lund-Sørensen) er fremkommet og optaget i hæfte 2. Det imødegår et enkelt punkt i rigsarkivarens artikel: kassation af koncepter.

Det er ikke uden interesse i forbindelse med rigsarkivarens redegørelse at nævne arkivar Niels Petersens kommentarer i hæfte 2 til den arkivreform, der efter britisk mønster i disse år gennemføres i Norge som resultat af et udvalgs-samarbejde mellem repræsentanter for administration, arkivvæsen og historikerne. »Arkivbegrænsning« er reformens nøgleord, der i udvalgets betænkning defineres som »kassation før arkivering«. Reformen gælder således først og fremmest forvaltningen af sagerne, mens de endnu befinder sig på administrationstrin, og forudsætter en stab af specielt uddannet arkivpersonale i statskontorerne og et udbygget kontaktoorgan imellem administration og arkivvæsen. Kassationen skal foregå endnu mens arkivalierne befinder sig på dette trin og foretages i 2 tempi: når sagerne er 5 og 25 år gamle. Rigsarkivaren eller i tvivlstilfælde et sagkyndigt råd kommer normalt først ind i billedet i sidste omgang, d.v.s. samtidig med, at de arkivværdige sager afleveres til rigsarkivet og dermed overgår til den historiske forskning. Uden at gå i detaljer må man karakterisere den norske løsning af kassationsproblemet som temmelig radikal i forhold til den før skitserede danske.

Hæfternes øvrige afhandlinger falder i to hovedgrupper. Den ene repræsenterer arkivforskningen i snævrere forstand, idet den analyserer og beskriver et administrationshistorisk eller arkivhistorisk forløb eller behandler et arkivteoretisk problem. Til denne gruppe hører Vello Helks redegørelse Om pommerke matrikler og matrikelkort i dansk besiddelse, Thelma Jexlevs diplomatariske undersøgelse Om anvendelsen – og anvendeligheden – af papir som dokumentmateriale i danske middelalderbreve, Paul G. Ørbergs studie over forhistorien til kancelli-cirkulæret af 19. nov. 1839 til belysning af lokaladministrationens daværende arkivforhold og anmelderens rids af det civile bygningsvæsens administrationshistorie 1849–1961 med udgangspunkt i de kgl. bygningsinspektorer.

Afhandlingerne i den anden hovedgruppe er resultater af arkivforskning i videre forstand. De tager deres udgangspunkt i arkivundersøgelsen og illustrerer på forskellige områder arkivaliers udnyttelsesmuligheder. Således belyser Andreas Jørgensen i sit bidrag, Borger og bonde på Møn i 18. århundrede, landbrugskrisen gennem et arkivaliefund i Stege byfogedarkiv, en hemmelig kon-

trakt mellem byens købmænd. Frank Jørgensen skriver om Et indgreb overfor håndværkssvendenes frie vandringsret i 1835 og viser ved at følge sagen nøje gennem relevante led i administrationen, at kancelli-plakaten af 23. okt. 1835 havde et andet sigte end tidligere af historikerne antaget. I afhandlingen Øverste sekretær Erik Krags virksomhed i danske kancelli indtil 1657 undersøger Johan Jørgensen forretningsgangen i kancelliet i tiden op imod 1660 og understreger i sin konklusion den administrative tradition, som det nye enevoldsstyre overtog fra adelsvælden.

Man konstaterer at bidragene til tidsskriftets første to hæfter så godt som udelukkende kommer fra arkivarhold. Om også historikere og jurister m. fl. fra den anden side af skranken vil ytre sig i dets spalter vil fremtiden vise.

GRETHE ILSØE

Krigshistorisk Tidsskrift. Årgang 1-2. 1965-66. Adresse: Vasevej 84, Birkerød.
 Arsabonnement: 10 kr.

I forsvaret er det militærhistoriske felt formentlig det område, hvor rationaliseringen er sat hårdest ind den sidste snes år. Siden 1948 har man sparet de fornødne midler til udgivelse af noget officielt militærhistorisk værk – en sparsommelighed, der tegner sig grelt på baggrund af de andre nordiske landes såvel kvantitative som kvalitative betydelige udgivervirksomhed netop i tiden siden 2. verdenskrig.

I 1961 slap Forsvarsministeriet af med Tøjhusmuseet til Ministeriet for kulturelle Anliggender (trods alt en slags anerkendelse!), og det hører med til den aktuelle plan for Forsvarsministeriets rationalisering at søge Hærens Arkiv skubbet over til samme civile ministerium. Det passer beklageligt godt ind i dette billede, at Orlogsmuseet er etableret helt på privat basis.

På det militære topniveau – og i højere grad jo mere det »civiliseres« – synes man at være af den opfattelse, at militærhistorisk virke er noget, som man kan nøjes med at lade visse idealistiske officerer tumle med i deres fritid – en spekulation, som naturligvis sparer nogle klatskninger på de militære budgetter, men som ikke harmonerer ret godt med de erklærede bestræbelser for at øge de såkaldte og så moderne public relations også for den militære del af statsvirksomheden.

På denne bedrøvelige baggrund virker det initiativ, som for et par år siden vovedes med udgivelsen af et krigshistorisk tidsskrift helt på privat basis, nærmest heroisk; i hvert fald har resultatet vakt betydelig opmærksomhed og beundring – i vore nabolande.

I forrige århundredes begyndelse sporedes oplysningstidens trang til viden og debat også i den militære del af vort samfund. I næsten alle kongerigets garnisoner oprettedes små læseselskaber omkring garnisonsbibliotekerne. Omkring 1820 oprettedes i Rendsborg »Die Militair-Lesegesellschaft«, hvoraf adskillige af Treårskrigens kendteste officerer var medlemmer. Det rendsborgske garnisonsbibliotek omfattede godt 1200 bind – verdenshistorie, tidsskrifter, memoirer, topografi, naturvidenskab og militær faglitteratur. Da fæstningen rømmedes i december 1863, tog 1. Infanteri-Regiment (nu Danske Livregiment)